

KOŚCIÓŁ ŚW. MARII MAGDALENY W KRAKOWIE

Monumentalne fasady kościołów św. św. Piotra i Pawła oraz Andrzeja, a także gotycko-barokową elewację Kolegium Prawników przy ul. Grodzkiej najlepiej oglądać z perspektywy regularnego placu, jaki rozciąga się pomiędzy tą ulicą a Kanoniczą. Niedawna modernizacja nawierzchni pozbawiła plac resztek zieleni, wprowadzając w to miejsce gładkie płyty a także, zaskakujące przechodnia, regularne kamienne wyniesienie w centrum. Nielatwo skojarzyć to przedsięwzięcie z chęcią uczytelnienia zarysu jeszcze jednej, nie istniejącej już świątyni, choć obecna nazwa placu (św. Marii Magdaleny) wiele wyjaśnia. Obchodzone niedawno sześćsetlecie odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego to okazja do przypomnienia, iż właśnie kościół Marii Magdaleny odegrał pewną rolę w procesie ratowania najstarszej polskiej uczelni.

Przedstawiając pokrótce te wydarzenia należy wspomnieć, iż w 1400 roku król Władysław Jagiełło przekazał, w imieniu własnym i zmarłej św. Jadwigi Andegawieńskiej, fundusze na odnowę uczelni. Uroczyste ustanowienie Col-

legium almae universitatis odbyło się, jak donosi najstarsza metryka UJ (Album Studiosarum), 22 lipca w dniu św. Marii Magdaleny¹. Do grona dobroczyńców Almae Mater dołączył jej kanclerz, biskup krakowski Piotr Wysz z Radolina, który 26 lipca wygłosił w jej murach inauguracyjny wykład z prawa kanonicznego. W roku 1401 natomiast biskup obdarował Uniwersytet dochodami z prebendy przy kościele p.w. św. Marii Magdaleny w Krakowie. W ten właśnie sposób ta niewielka świątynia stała się oficjalnie kaplicą Akademii, w krótkim okresie czasu po jej odnowieniu². Wspomniany akt inkorporacji zatwierdził w 1419 r. papież Marcin V, a następnie dokument ten w 1422 roku *transumował* biskup Wojciech Jastrzębiec³.

Przytoczone powyżej dokumenty nie wyjaśniały jednak precyzyjnie, kto i kiedy był fundatorem nowo ustanowionej kaplicy Uniwersytetu, usytuowanej w bezpośredniej bliskości jednego z uczelnianych budynków - Collegium Iuridicum.. W tej sprawie wypowiedział się siedemnastowieczny dokumentalista kościołów krakowskich, Piotr Hiacynt

1. Plac św. Marii Magdaleny,
rekonstrukcja zarysu kościoła
(fot. J. Firlet, 1999)

Pruszcz, przypisując biskupowi Wyszowi zasługę zbudowania kaplicy⁴. Autorzy, omawiający końcowe dzieje świątyni w XIX w. powszechnie akceptowali ten pogląd, podkreślając zasługi Piotra Wysza i jego dbałość o sprawy diecezji⁵. Odmienne stanowisko zajął Henryk Münch wiążąc, w wyniku analizy układu miasta w okresie przed lokacją 1257 r., powstanie kościoła z fundacją biskupa Iwo Odrowąża, najpóźniej w 1238 r.⁶.

Całkowite rozebranie budynku kościoła św. Marii Magdaleny na pocz. XIX w. uniemożliwiło poddanie go badaniom architektonicznym, jako obiektu stojącego. Pojawiła się natomiast w 1957 r. możliwość eksploracji archeologicznych w obrębie jego fundamentów, w związku z akcją porządkowania placu Wita Stwosza (św. Marii Magdaleny). Badania te zostały związane z szerokim programem rozpoznawania najstarszego osadnictwa wawelskiego podgrodzia - Okołu⁷. Wykopaliska, prowadzone przez Teresę Lenkiewicz i Kazimierza Radwańskiego objęły znaczną powierzchnię południowej partii kościoła (część północna, z powodu braku dostępu, nie była badana). Rezultaty zawarła autorka w obszernym sprawozdaniu, uzupełnionym później o wyniki badań elektrooporowych⁸.

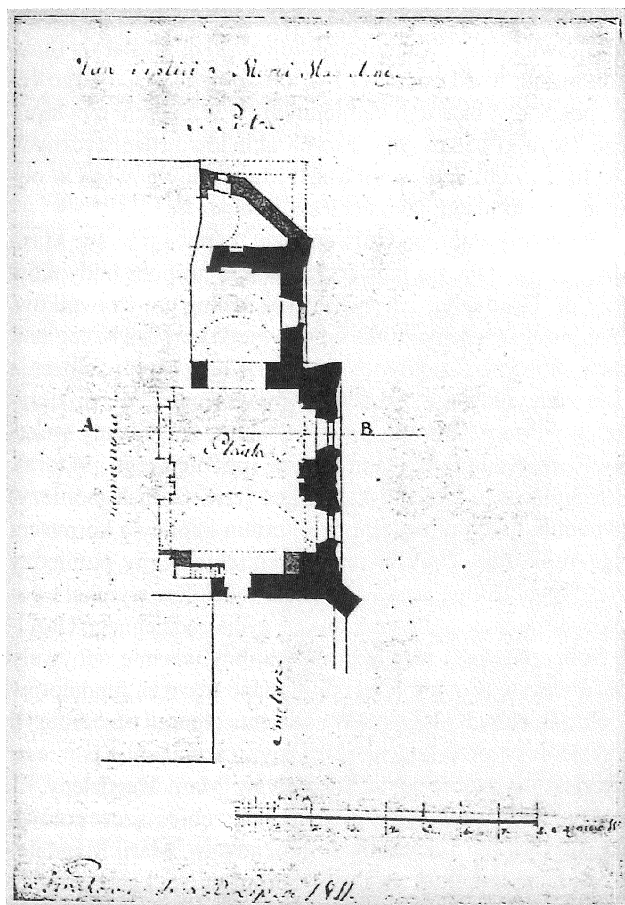
Odsłonięto odcinki ściany wschodniej oraz południowej prostokątnego prezbiterium, a także uskok na granicy z częścią nawową. Tylko w tej partii kościoła odkryto fragment muru nadziemnego, licowanego prostokątnymi ciosami wapienia (zachowało się maksymalnie dziewięć warstw kamie-

ni). Fundamenty zbliżonej do kwadratu, stosunkowo niewielkiej nawy były wykonane z łamanego wapienia. W narożu południowo-zachodnim nawy został odsłonięty fundament poligonalnej szkarpy kamiennej.

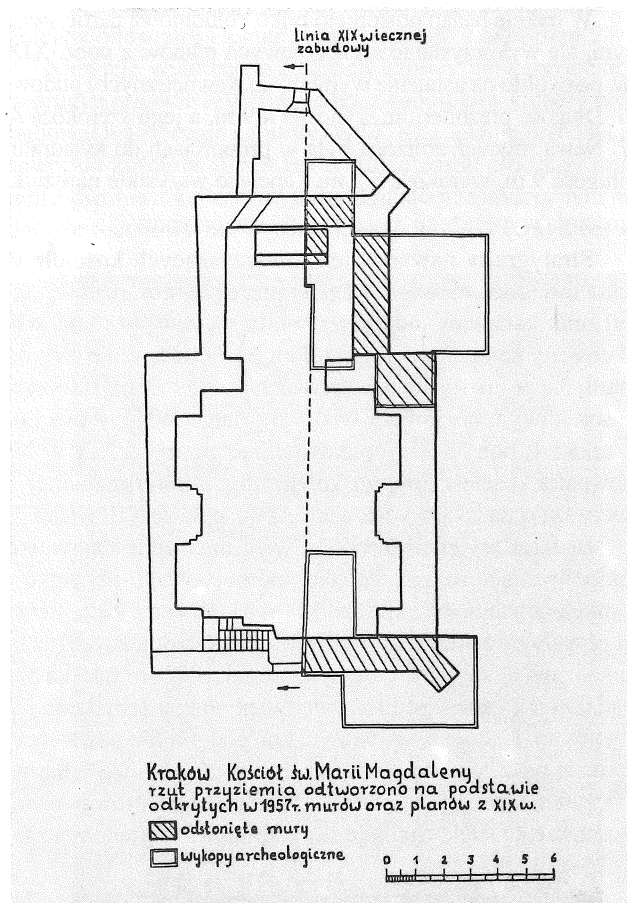
Z pierwszą fazą funkcjonowania kościoła związany był ołtarz przy ścianie wschodniej prezbiterium. Odkryto część jego stipesu murowanego z cegieł w układzie wendyjskim, na podmurówce z kamienia.

W południowej, badanej części wnętrza zostały odsłonięte kolejne poziomy posadzek, o różnym stopniu zachowania. Najstarszy poziom (I) to głównie wylewka zaprawy, z negatywami usuniętych płytek ceramicznych i ich resztkami. Poziom II (tylko w prezbiterium) wyłożony był ceramicznymi płytkami, na piaszczystej podsypce. Najmłodszy poziom (III) to ponad dwieście znalezionych płytek, niestannie ułożonych, przeniesionych z pierwszego pawimentu. W sumie uzyskano ponad 500 płytek posadzkowych i ich fragmentów (największy zbiór w Polsce), w większości polewanych wielobarwnie i dekorowanych ornamentem o motywach roślinnych i geometrycznych. Występowały głównie palmy oraz liście dębu a także dekoracja figuralna i klasyczna plecionka romańska - ornamenty te tworzyły często większe kwatery kompozycyjne.

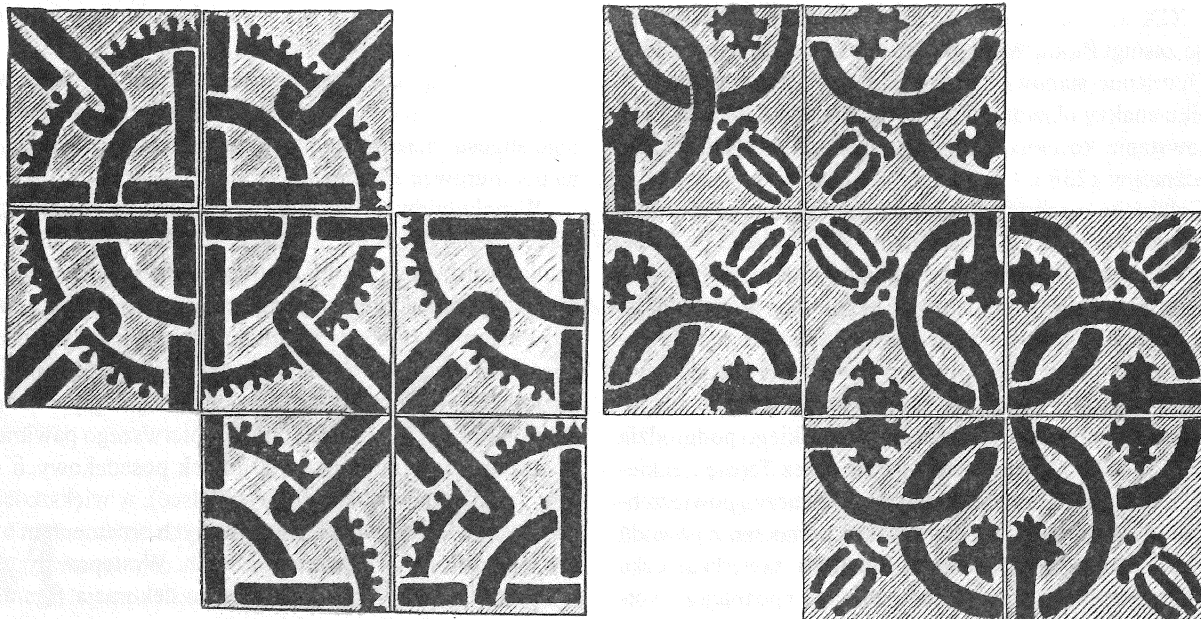
Znalezione płytki ceramiczne używane były także w innych kościołach krakowskich, powstałych lub modernizowanych około 2. ćwierci XIII w. Szczególnie, motyw „koła zębatego” (znany z kościoła Marii Magdaleny) rozpoznano

2. Archiwalny plan kaplicy św. Marii Magdaleny bezpośrednio przed zburzeniem, 1811 (wg Rederowa Studia..., ryc. 5)

3. Kościół św. Marii Magdaleny, rekonstrukcja planu na podstawie badań oraz archiwaliów (wg T. Lenkiewicz, Kościół Marii Magdaleny..., ryc. 1)

4. Kościół św. Marii Magdaleny, późnoromańskie płytki posadzkowe z ornamentem geometryczno-roślinnym (wg T. Lenkiewicz, Kościół..., ryc. 14, 15)

w pozostałościach pawimentu opactwa cystersów w Mogile oraz posadzki katedry romańskiej na Wawelu (z 1250 r.)⁹

W trakcie badań odsłonięto tylko południową partię świątyni, ale wykorzystanie szczegółowych planów z pocz. XIX w. pozwoliło na ustalenie wymiarów (wewnętrznych) budowli. Długość prezbiterium wynosiła 4,9 m. a jego szerokość 4,7. Nawa również zbliżona była w proporcjach do kwadratu: długość 9 m, szerokość 8,2 m. Zapewne wszystkie narożniki kościoła wyposażone zostały w ukośne przypory¹⁰.

Stratygrafia nawarstwień towarzyszących kościołowi była dość rozbudowana. Poniżej pierwszej posadzki wystąpił bruk kamienny, odkryty również na zewnątrz budowli, datowany na koniec XII i przełom XII/XIII w. Inne zabytki datujące pojawiły się w warstwach pomiędzy najstarszym a środkowym poziomem świątyni - denar Władysława Łokietka z 1. poł. XIV w. oraz dwie inne monety z XIV w. Na zewnątrz kościoła odkryto kolejny bruk, korespondujący z pierwszą posadzką, wydany na ok. połowę XIII wieku¹¹.

Badacze świątyni uzyskali, więc niezbędne datowniki, umożliwiające rozstrzygnięcie spornej kwestii początków funkcjonowania kościoła św. Marii Magdaleny. Argumenty te płynęły zarówno ze strony źródeł architektonicznych (technika i stylistyka murów, użyty materiał, późnoromańska posadzka) jak i stratygrafii nawarstwień wraz z zabytkami ruchomymi. Ustalono, iż świątynia na podgrodziu powstała w okresie od 2. ćw. do początku 2. poł. XIII wieku¹² lub na początku 2. poł. tego stulecia¹³. Najstarsza odnotowana wiadomość o kościele znajduje się w spisach świętopietrza z lat 1325-1327¹⁴.

Jakie było przeznaczenie późnoromańskiego kościoła, lokowanego w centrum podwawelskiej osady Okół, w okolicy stosunkowo gęsto zabudowanej starszymi fundacjami sakralnymi (św. Andrzej, św. Marcin, św. Idzi) wraz z kuria-

mi możnowładców? Wbrew niektórym opiniom, nie była to raczej świątynia parafialna, gdyż cała osada „Nova Civitas in Okol” (wzmiankowana od 1321 r.)¹⁵ należała do parafii W.W. Świętych¹⁶. Kazimierz Radwański domyślał się funkcjonowania tu od pocz. XIII w. obszernego placu targowego, pokrytego brukiem kamiennym¹⁷. W oparciu o tę hipotezę i wyniki badań najstarszych układów urbanistycznych Okołu przyjęto, iż kościół Marii Magdaleny powstał w obrębie owego placu, jako ecclesia forensis¹⁸.

Po inkorporacji do Uniwersytetu, kaplica p.w. św. Marii Magdaleny stała się najstarszą częścią zespołu budynków przy ul. Grodzkiej, zajętych przez Kolegium Prawników. Znajdowała się na południe od głównego korpusu Kolegium, który zapewne w połowie XV w. przybrał kształt założenia czteroskrzydłowego, z dziedzińcem wewnątrz. W tym okresie na własność uczelni przeszedł dom, zbudowany wcześniej przez kanonika Jana Elgota (późniejszego rektora). Nieregularnego kształtu kamienica (tzw. Dom Kanoniczy) wypełniła lukę pomiędzy prezbiterium kaplicy a korpusem kolegium. Tak ścisły związek architektoniczny pomiędzy właściwym Collegium Iuridicum, a kościołem wynikał z potrzeby wzajemnego przenikania się życia codziennego Uczelni i obrzędowości religijnej. W kaplicy właśnie odbywały się uroczyste promocje, tu odprawiano msze za fundatorów i dobrodziejów Kolegium. W codziennej liturgii uczestniczyli wykładowcy, przechodząc specjalnymi schodami z pomieszczeń lektorium do wnętrza kościoła św. Marii Magdaleny¹⁹.

Biskup krakowski Wojciech Jastrzębiec szczegółowo określił (1422 r.) dochody z prebendy św. Marii Magdaleny, nadając je doktorom i profesorom prawa kanonicznego (nazywanym odtąd „magdalenisticus”). Beneficja te nakładały obowiązki nauczycielskie, ale bez prowadzenia zajęć parafialnych. Duchowni zobowiązani byli natomiast do odprawiania mszy w kaplicy uniwersyteckiej²⁰.

Dom Kanoniczy przy św. Marii Magdaleny (nazywany w XIX w. „Kollegium S. Maryi Magdaleny”) zapisał się trwale w dziejach Uniwersytetu. Od początku służył za mieszkanie wykładowcy prawa kanonicznego, a także był rezydencją kościelnych dostojników. Okresowo mieszkał tu rektor Almae Mater - jeżeli pochodził z grona profesorów prawników. Elewacja frontowa domu wychodziła na ulicę Grodzką, natomiast do korpusu kościoła przylegała oficyna tylna, zapewne też o średniowiecznej metryce²¹.

Jedną z najgroźniejszych plag tamtych czasów, wielki pożar południowej części Krakowa w 1455 roku, zniszczył zarówno Collegium Iuridicum, jak i przyległą kaplicę. Kościół jednak odbudowywano, gdyż w 1474 r. zanotowano wydatki na naprawę dachu²². Całkowicie odnowione wnętrze świątyni opisuje tekst wizytacji biskupa Jerzego Radziwiłła z 1599 roku. „Capella murata tituli s. Mariae Magdalene...” była obiektem jednonawowym, z prezbiterium zwieńczonym sklepieniem. Nawę przykrywał malowany strop, posadzka wykonana była z „cegły” (czyli z terakotowych, późnoromańskich płytek odkrytych w badaniach archeologicznych). Do budynku prowadziły dwa wejścia, we wnętrzu funkcjonowały trzy ołtarze: Wniebowzięcia Panny Marii, św. Jakuba i Łazarza oraz główny²³.

W tym czasie kaplica uniwersytecka pojawia się (po raz pierwszy) na najstarszym planie Krakowa, tzw. jezuickim z lat 1595/1596. Ten sytuacyjny szkic miasta lokacyjnego oraz Okołu pokazuje tylko uproszczony, prostokątny zarys świątyni, przyległej od południa do Collegium Iuridicum.

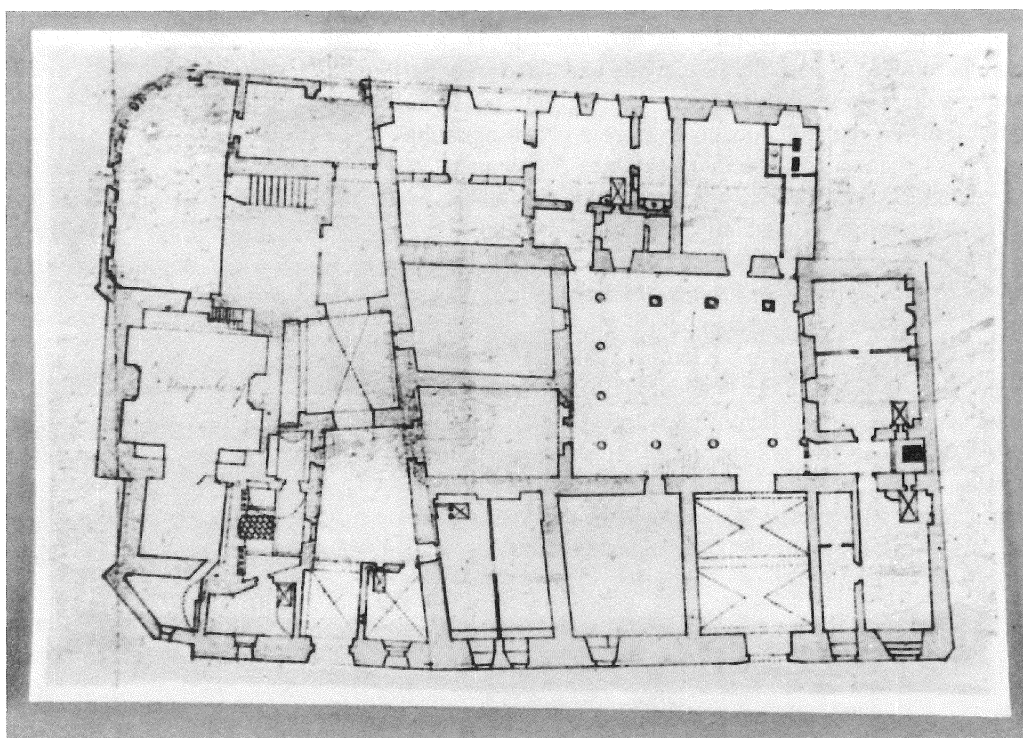
Po krótkim okresie rozkwitu uczelnianej kaplicy następuje kryzys, bowiem wzmianka z 1629 r. wskazuje, iż bardzo była wtedy zaniedbana. Zapewne z tego właśnie powodu kościół nie był w zasadzie dostępny, szczególnie dla okolicznych mieszkańców. Jeden z nich złożył nawet oficjalną skargę, iż przyrzeczony mu termin ślubu nie został dotrzymany, bowiem kaplicę otwierano jedynie w święto Marii

Magdaleny. Spór zakończyło wyjaśnienie, iż kościołem opiekował się tylko jeden duchowny (z parafii W.W. Świętych), jednocześnie profesor w Collegium Iuridicum²⁴. Niewiele lat później (1638) kościół „kształtem pięknym” został odnowiony, co połączono zapewne z barokizacją wnętrza oraz elewacji zewnętrznych²⁵.

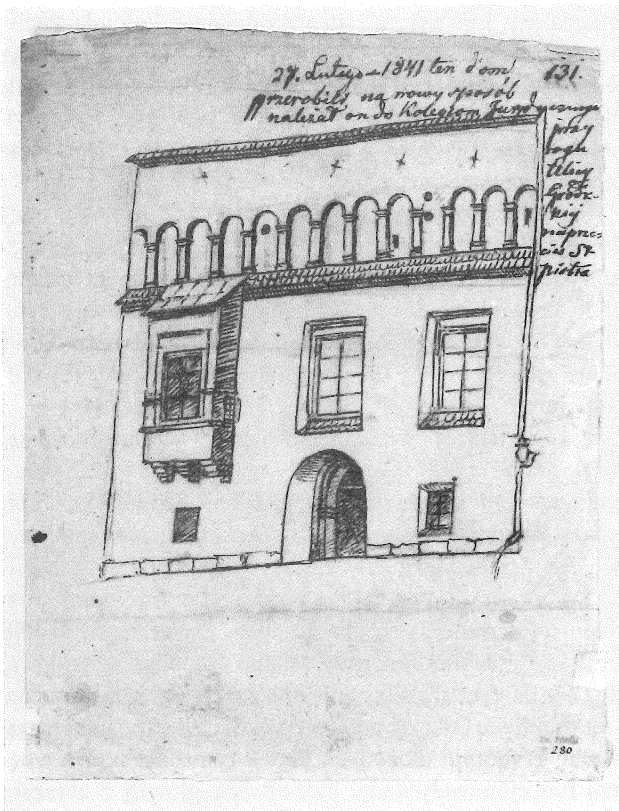
Kolejny, groźny pożar części miasta, wzniecony w nocy 26 czerwca 1719 r. rozprzestrzenił się na zabudowania klasztoru klarysek przy św. Andrzeju, Bursę Długosza i Collegium Prawników. Spłonęła również kaplica Uniwersytetu, ale szybko została odnowiona. Ufundowano wtedy nowy ołtarz główny, organy oraz dobudowano zakrystię przy prezbiterium²⁶.

Na „barokowy” wizerunek kościoła św. Marii Magdaleny składają się informacje z kilku źródeł: wizytacja biskupa Załuskiego (1748), archiwalne dokumenty i plany, a także obraz (obecnie zaginiony) Michała Stachowicza z początku XIX w. Wnętrze stanowiła dwuprzęsłowa, podzielona pilastrami nawa i nieco węższe prezbiterium, sklepienie kolebką. Do zakrystii wiodło wejście z prezbiterium, przy ścianie zachodniej znajdował się chór muzyczny. Wizytacja opisuje ceramiczną posadzkę - niewątpliwie odkryty archeologicznie trzeci poziom pawimentu, z wtórnie ułożonych płytek romańskich. We wnętrzu funkcjonowały nadal trzy ołtarze: główny z obrazem patronki kościoła oraz dwa boczne - św. Łazarza i św. Marty. Świątynię oświetlały od południa trzy okna, fasada zachodnia była jednoosiowa, z dużym półkolistym oknem, flankowana pilastrami i zwieńczona szczytem z okulesem²⁷.

Niewiele wiadomo o dziejach kaplicy uniwersyteckiej w drugiej połowie XVIII w. Jeden z kanoników katedry wybudował, na zlecenie kapituły (w 1778 r.) studnię przed wejściem do kościoła. Teren ten wkrótce został otoczony murem z dwoma arkadowymi portalami, dobrze widocznym na obrazie Stachowicza. W roku 1786 pojawia się zagrożenie

5. Plan (1801 r.) Collegium Iuridicum (po prawej) wraz z przyległym kościołem Marii Magdaleny i Domem Kanoniczym (arch. Muzeum Historycznego m. Krakowa, sygn. 1065/LX)

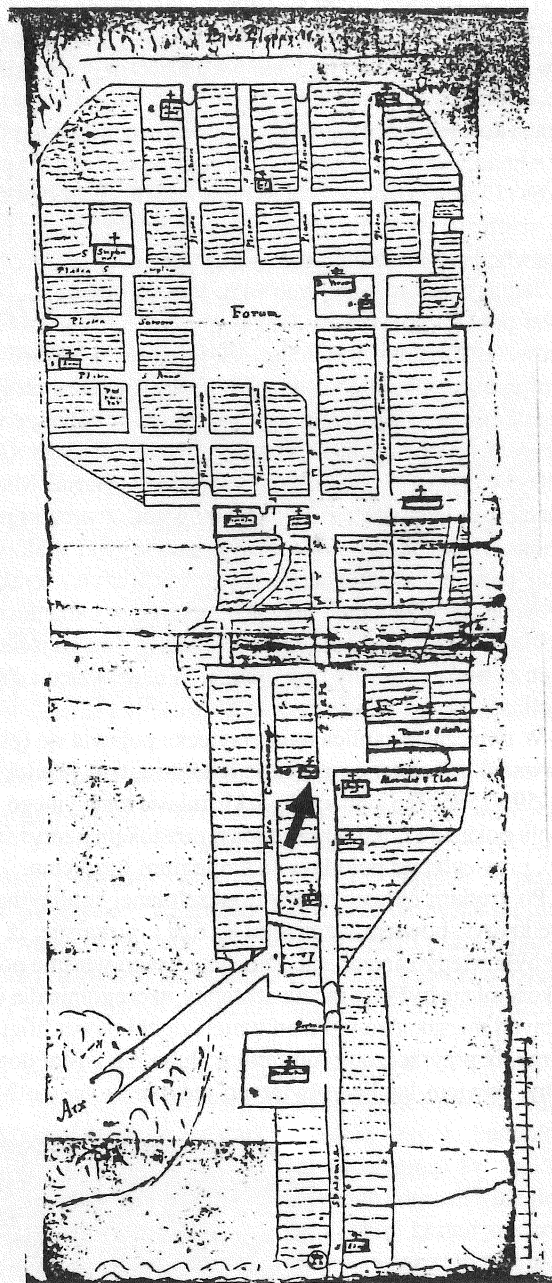

6. Dom Kanoniczy przy św. Marii Magdalenie, elewacja frontowa; rys. J. Brodowski 1841 (arch. Muzeum Historycznego m. Krakowa, sygn. 225/VIII)

zlikwidowania prebend należących do uczelni, dekretem Komisji Edukacji. Przeciw likwidacji prebendy św. Marii Magdaleny (z dwiema altariami: Wniebowzięcia NPM i św. Łazarza) wystąpił w 1788 r. ks. prof. Cwierzewicz - „magdale-nisticus”. Jak się wkrótce okazało, był on ostatnim prebendarzem kaplicy, gdyż zaraz po śmierci jurysty beneficjum to zostało zniesione²⁸.

Likwidacja prebend uniwersyteckich zainicjowała wydarzenia przybliżające moment zagłady kościoła. W ostatnich latach Rzeczypospolitej świątynię określano jako „pustą”, co ułatwiło jej zamknięcie po wkroczeniu wojsk austriackich. Wkrótce огоłocono wnętrze z ozdób oraz ołtarzy, wskazując na spękane mury, grożące zawaleniem. Już w czasach Księstwa Warszawskiego, w aktach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych czytamy: „kaplica żadnego teraz użytku mieć nie mogąca, postawiona tylko pod on czas, gdy nauki prawne w domu, przy którym zbudowana jest, dawane bywały...” oraz „(...) reperacja onej w żaden sposób przedsięwzięta ... być nie może”. Kierując się tą opinią, Konsystorz Krakowski w 1811 r. wyraził zgodę na zburzenie kościoła św. Marii Magdaleny pod warunkiem, że pieniądze uzyskane za materiały z rozbiórki będą przeznaczone na naprawę akademickiej świątyni św. Anny. Sprawę przypieczętowało pozwolenie na rozbiórkę, wydane przez Fryderyka Augusta saskiego, wielkiego księcia warszawskiego. Kilkadziesiąt lat później został zburzony tzw. Dom Kanoniczy, wraz z oficyną²⁹.

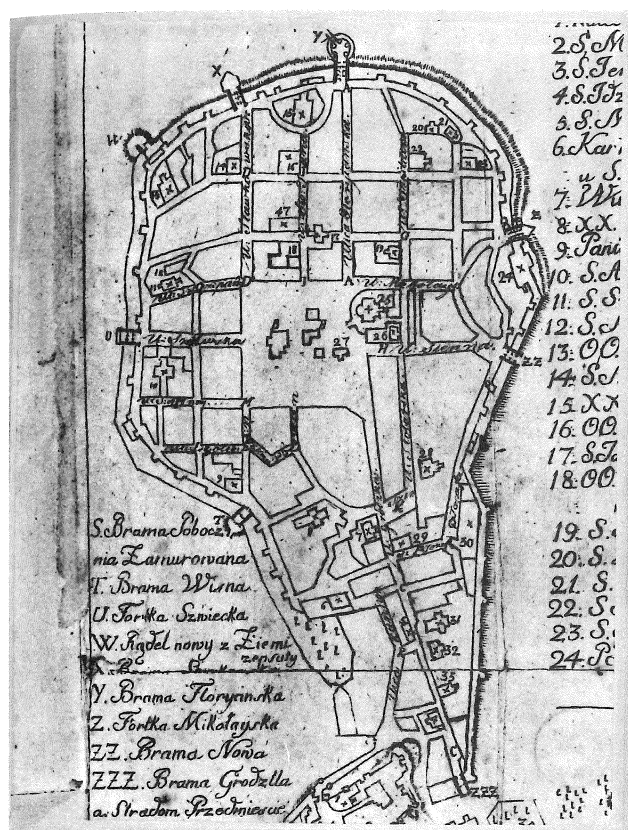
Znany rysownik krakowski, Józef Brodowski, wykonał szkic ruin kaplicy akademickiej, ostatniej fazy rozbiórki. Rysunek został zrobiony od strony południowej, prawdopodobnie z okien narożnego budynku przy ul. Grodzkiej, vis à

7. Najstarszy plan Krakowa, tzw. jezuicki (1595-1596); strzałką zaznaczono położenie kościoła Marii Magdaleny (wg Katalog map wielkoskalowych Krakowa, XVI-XIX w., Kraków 1981, s. 31)

vis kościoła. W tym czasie mieściła się tu Szkoła Malarska, w której nauczał m. in. Brodowski. Warto, na zakończenie tego szkicu, przybliżyć najstarsze dzieje tej kamienicy, bowiem w pewien sposób splatają się z historią kościoła Marii Magdaleny ale także wiąże się z funkcjonowaniem królewskiej kaplicy p.w. św. Marii Egipcjanki na Wawelu.

Jeden z trzech gotyckich domów, położonych przy południowej elewacji romańskiego kościoła (później połączonych w jedną kamienicę „Zerwikaptur”) nabył w 1402 r. Tomasz zwany Nowko (Nowkon), dawny nauczyciel szkoły katedralnej, kanonik sandomierski, w 1400 r. występujący jako prebendarz kościoła św. Marii Egipcjanki „castelli” (na zamku górnym). Jan Długosz odnotował, iż kaplica królew-

8. Plan Krakowa (fr.) z 1787 roku ze schematycznie zaznaczonym (nr 5) kościołem Marii Magdaleny (arch. Muz. Hist. m. Krak., sygn. 27/VIII a)

ska miała dwie prebendy (zapewne związane z dwiema kondygnacjami tej świątyni), z których jedną musiał posiadać Nowko, piastujący też wtedy godność kustosa skarbcza królewskiego³⁰.

Tomasz Nowko dom swój przekazał w 1406 r. na rzecz uniwersyteckiego Kolegium Artystów, czym zasłużył, jako

dobroczyńca, na wpis do metryki Almae Mater. Dochody z kamienicy miały stanowić uposażenie katedralnego ołtarza p.w. św. św. Marii Egipcjanki i Aleksego, erygowanego również przez Nowkona (tam celebrowali msze altaryści z Kolegium)³¹. Należy przypuszczać, iż duchowny tak blisko związany z Uniwersytetem, mieszkający pewien czas w pobliżu uczelnianej kaplicy św. Marii Magdaleny - mógł być uczestnikiem liturgii tam odprawianej³², niezależnie od obowiązków kapłańskich prebendarza św. Marii Egipcjanki na Wawelu. W takim przypadku, kanonik Nowko byłby pewnego rodzaju „łącznikiem personalnym” pomiędzy dwoma, blisko siebie lokowanymi, krakowskimi kościołami o ideowo zbliżonych (dwie nawrócone grzesznice) wezwaniach.

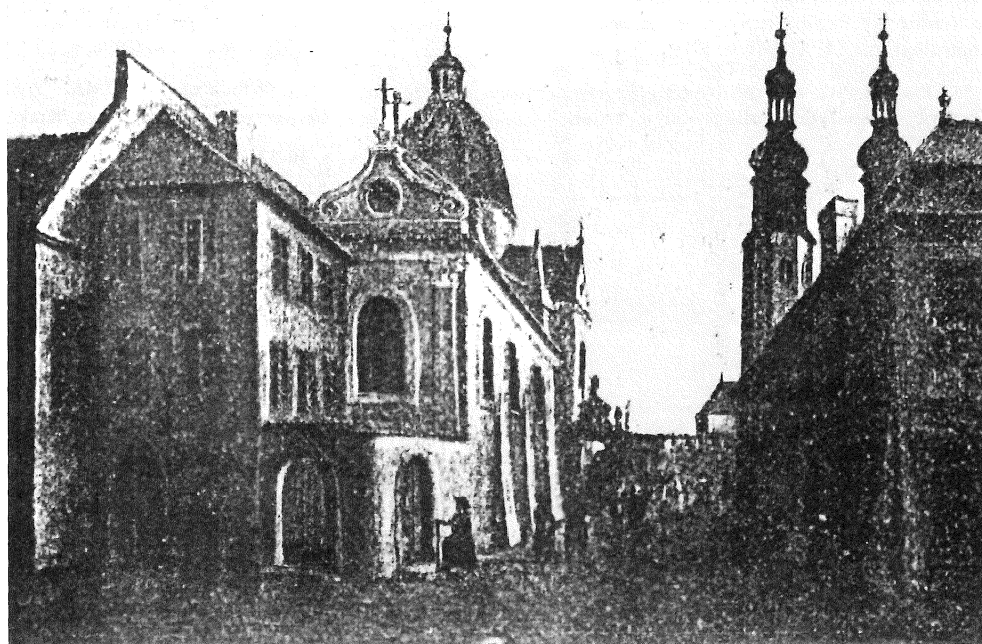
Szczególnego rodzaju puentą dla powyższego tekstu staje się niedawna lokalizacja na placu św. Marii Magdaleny monumentalnego pomnika. Podwyższenie rekonstruowanego kościoła zostało wykonane jako „kokół” dla kolumny ks. Piotra Skargi. Takie architektoniczne skojarzenie uniwersyteckiej kaplicy z postacią wybitnego kaznodziei nie znajduje żadnego uzasadnienia historycznego, pomijając już inne względy. Jak wiadomo, ksiądz Skarga związany był z klasztorem jezuitów i jego konwentualną świątynią- kościołem św. Piotra i Pawła.

PRZYPISY

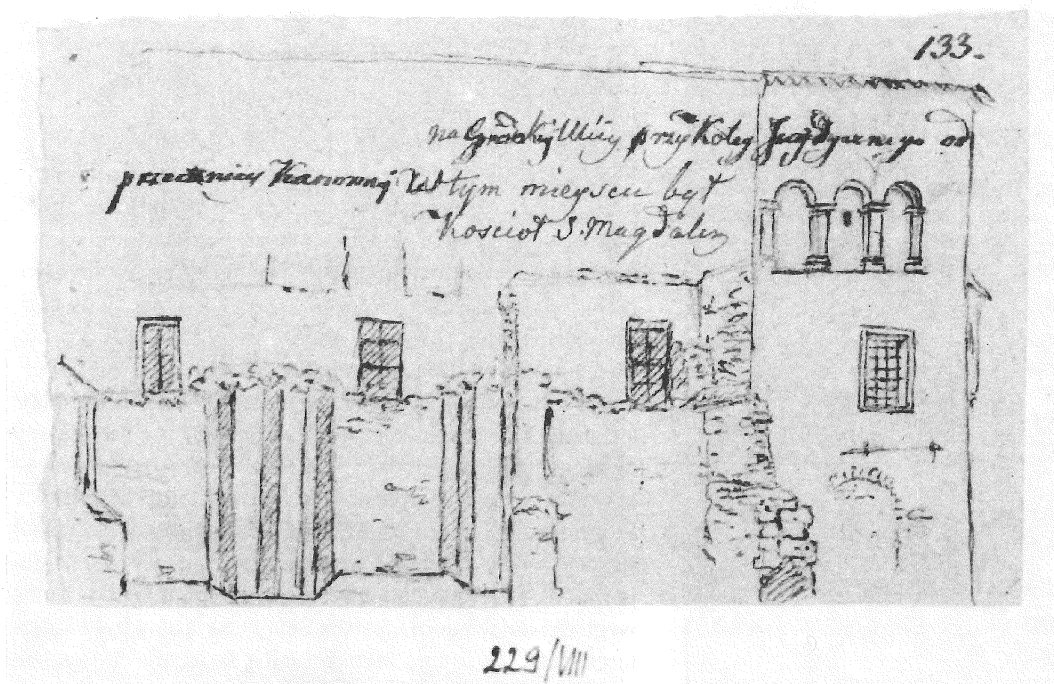
¹ Z. Kozłowska-Budkowa *Odnowienie jagiellońskie Uniwersytetu Krakowskiego (1390-1414)* [w:] *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364-1764*, t. I, pod red. K. Lepszego, Kraków 1964, s. 44.

² K. Morawski *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego. Średnie wieki i Odrodzenie*, t. I, Kraków 1900, s. 78-79; *Codex diplomaticus Universitatis Studii Generalis Cracoviensis*, t. I, ed. Z. Pauli, Kraków 1870-1884, nr 33.

³ *Codex dipl. Univ.*, t. I, nr 65, 71.

9. Kościół św. Marii Magdaleny od zachodu, reprodukcja obrazu Michała Stachowicza (zaginiony) z pocz. XIX w.; do kościoła przylega oficyna Domu Kanoniczego, po prawej fragment kamienicy „Zerwikapur” (wg F. Namysłowski *Święta Magdalena*, Kraków 1913, ryc. na s. 507)

10. Kościół Marii Magdaleny, część ściany południowej w trakcie rozbiórki, po prawej boczna elewacja Domu Kanoniczego; rys. Józefa Brodowskiego, po 1811 r. (arch. Muz. Hist. m. Krak., sygn. 229/VIII)

⁴ P. H. Pruszczy *Kleynoty Stołecznego Miasta Krakowa albo Kościoły*, Kraków 1745, s. 15.

⁵ Np. K. Pieradzka *Rozkwit średniowiecznego Krakowa w XIV i XV wieku* [w:] *Kraków. Studia nad rozwojem miasta*, Kraków 1957, s. 168; D. Rederowa *Studia nad wewnętrznymi dziejami Krakowa porządkowego (1796-1809)*, cz. I, „Rocznik Krakowski” t. 59:1957, s. 265.

⁶ H. Münch *Kraków do r. 1257 włącznie*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, t. III: 1958, z. 1, s. 14, 15.

⁷ K. Radwański *Wyniki badań archeologicznych prowadzonych na terenie wczesnośredniowiecznej osady „Okół” w Krakowie*, „Biuletyn Krakowski”, t. I:1959, s. 68.

⁸ T. Lenkiewicz *Kościół Marii Magdaleny w Krakowie w świetle ostatnich odkryć archeologicznych*, „Biuletyn...”, s. 78-99; T. Lenkiewicz, W. Stopiński *Zastosowanie metody elektrycznooporowej do badań archeologicznych na obszarze miast*, „Materiały Archeologiczne”, t. X:1969, s. 5-19.

⁹ M. Piętkiewicz-Dereniowa *Płytki posadzkowe z opactwa Benedyktynów w Tyńcu*, *Folia Historiae Artium*, t. VI/VII, 1971, s. 254.

¹⁰ Lenkiewicz, op. cit., s. 82.

¹¹ op. cit., s. 83.

¹² K. Radwański *Kraków przedlokacyjny. Rozwój przestrzenny*, Kraków 1975, s. 106.

¹³ Lenkiewicz op. cit., s. 98.

¹⁴ Op. cit., s. 78; *Monumenta Poloniae Vaticana*, t. I, *Acta Cameralia 1325-27*, wyd. J. Ptaśnik, Kraków 1913, s. 114.

¹⁵ *Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa*, cz. I, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1879-1882, nr 20.

¹⁶ Z. Pianowski *Z dziejów średniowiecznego Wawelu*, *Cracoviana*, seria I, *Zabytki*, Kraków-Wrocław 1984, s. 174-175.

¹⁷ K. Radwański *Kraków przedlokacyjny*, s. 139-140.

¹⁸ M. Bicz-Suknarowska, W. Niewalda, H. Rojowska *Zabudowa ulicy Kanoniczej na tle urbanistyki średniowiecznego Okołu*, [w:] *Sztuka około 1400, Materiały Sesji Stowarzyszenia Historyków Sztuki*, Poznań 1995, t. I, Warszawa 1996, s. 89.

¹⁹ A. Włodarek *Architektura średniowiecznych kolegiów i burs Uniwersytetu Krakowskiego*, Kraków 2000, s. 30-32, 47.

²⁰ Morawski, op. cit., s. 100, 200.

²¹ Włodarek, op. cit., s. 193-198.